

Innspill profesjonsmeldingen

Vi takker for muligheten til å komme med innspill i dette arbeidet. Fagforbundet har over 400.000 medlemmer, og en stor andel av disse jobber i sektorer som er knyttet til velferdsstaten.

Generelle innspill til utfordringsbildet og meldingsarbeidet

I notatet fra departementet står det at det er kandidater fra profesjonsutdanningene som driver deler av den norske velferdsstaten og som skal være viktige drivkrefter i det grønne skiftet. Vi vil gjerne peke på at det er svært mange ut over de med utdanningsbakgrunnene som nevnes her, som bidrar til velferdsstaten. Som en rekke utredninger og Stortingsmeldinger tidligere har pekt på, er det i mange sektorer, også offentlig sektor, et stort behov for fagarbeidere. For å opprettholde en god velferdsstat og få fart på det grønne skiftet, er det behov for en rekke yrkesgrupper.

I flere sektorer de profesjonene som nevnes i arbeidet er relevante, er det store behov også ut over disse utdanningene. For eksempel viser NAVS bedriftsundersøkelse at det nå er større mangel på helsefagarbeidere enn sykepleiere. Et annet eksempel er innenfor drikkevannsproduksjon. Der er det et like stort behov for driftsoperatører som ingeniører for å sikre god infrastruktur og andre nødvendige strukturer. Innenfor eiendomsforvaltning sliter kommunene med å få tak i nok byggedriftere, og en stor andel vil gå av med pensjon de neste årene. Kommunene trenger deres kompetanse for å drifte og vedlikeholde fellesskapets bygginger bærekraftig og ressurseffektivt – en nøkkel for at andre yrkesgrupper får utført sitt arbeid best mulig. Innenfor teater og scene er det stor kompetanseflukt blant lyd og lysteknikere i kjølvannet av pandemien, og det finnes få utdanningstilbud for denne gruppa på noe nivå. Konsekvensene er at det fremdeles er mye innleie og turnévirksomhet baserer seg på å ta med egne arbeidere.

Vi opplever at et meldingsarbeid som ser på profesjonene isolert står i fare for å ikke i tilstrekkelig grad ta inn over seg de generelle utfordringene samfunnet står ovenfor med demografiske endringer og de spesifikke utfordringene til de ulike sektorene. Spørsmålet er ikke hvordan man skal rekruttere folk mellom profesjonsutdanningene, men hvordan vi skal få tilstrekkelig kompetanse totalt. Vi opplever at å skrive en melding om profesjonsutdanningene uten å se helheten i sektorene, er et skritt tilbake sammenlignet med den overordnede forståelse som for eksempel ligger til grunn i Helsepersonellkommisjonens beskrivelser. Hvis målet er å dekke behov for kompetanse, må meldingsarbeidet sees i sammenheng med fag- og yrkesopplæring og fagskolesektoren, jf beskrivelser i Utsynsmeldingen.

Mangel på personell i helsevesenet er en varslet krise. Det er allikevel et potensiale i å bruke ressursene vi allerede har bedre enn vi gjør i dag. Det betyr at vi må se på oppgavedelingen mellom for eksempel sykepleiere og helsefagarbeidere. Kompetanseløp som sikrer at helsefagarbeiderne får utvikle seg faglig og muligheten til å utføre flere oppgaver enn de gjør i dag, vil gi et mer fleksibelt og robust helsevesen. Et eksempel på et slikt kompetanseløp er SEPREP. SEPREP er et landsdekkende kompetansesenter som blant annet tilbyr videreutdanninger i arbeid med mennesker med alvorlige psykiske lidelser. Tidligere var utdanningen tverrfaglig og på tvers av utdanningsnivå. Nå inngår denne i et masterløp som krever bachelorgrad før opptak, og derfor ikke lenger tilgjengelig for fagarbeideren. Det er et paradoks at de som står nærmest dem med alvorlige psykiske lidelser og deres nærmeste, ofte er de som har minst tilbud om etter- og videreutdanning innen fagfeltet. SEPREP og Fagskolen Vestfold og Telemark har nå gått sammen om utvikling av en

fagskoleutdanning for fagarbeidere. Fagforbundet støtter tiltaket, men ser at det krever økonomisk støtte for at en slik utdanning skal få det omfang som trengs utover de midlene som ligger i fagskolesektoren.

Arbeidet med tillitsreform i offentlig sektor legger vekt på å gi yrkesutøver større anledning til å bruke eget faglig skjønn, til større faglig autonomi, men i den sammenheng har ikke profesjoner vært sentrale. Man har heller vektlagt alle yrkesutøveres anledning til å bruke sin faglighet, sett på mulighetene for å redusere mengden rapportering og kontroll og for bedre samhandling mellom brukere, pasienter og yrkesutøvere. Det er kanskje en mer farbar og moderne tilnærming til spørsmål om faglig autonomi og status.

Begrepet profesjon er i seg selv verdt en drøfting. Tradisjonelt har det vist til yrkesgrupper med stor grad av selvstendighet og mulighet til selvregulering. De nye profesjonene (også tidligere kalt semiprofesjoner) som voks fram med velferdsstaten, slik som sosionomer, sykepleiere og vernepleiere, har kanskje strengt tatt aldri hatt så mye anledning til selvregulering. De har i større grad vært underordnet både myndigheter og andre profesjonsgruppers vurderinger, prioriteringer og reguleringer. En profesjonsmelding bør se på hvor mye faglig autonomi disse «nye» profesjonene har i dag og vurdere relevansen av profesjonsbegrepet opp mot dette.

Det er fortsatt stort behov for praktisk kompetanse

Fagforbundet organiserer mange av yrkesutøverne som i denne sammenheng betegnes som profesjoner. Vi mener at det er av stor betydning at sykepleiere, vernepleiere, barnehagelærere, sosialarbeidere og grunnskolelærere må få utdanninger som er tilpasset det som venter i arbeidslivet. Da er det behov for at utdanningsinstitusjonene kan tilby undervisere som både kjenner feltet og som driver relevant forskning. Over tid har det vært et stort fokus på å styrke den teoretiske kompetanse i utdanningene som omtales her, både i UH og som sluttkompetanse hos studentene. Det er behov for mer og mer oppdatert praksiskompetanse.

Her tror vi fagskolesektoren har mye å bidra med. Fagskolesektoren har vist seg å være gode på å absorbere arbeidslivets behov raskt. I tillegg til å se på de ulike yrkesgruppene i sektoren, bør meldingen også ta for seg mulighetene som ligger i høyere yrkesfaglig utdanning. Eksempelvis vil muligheten til å kunne ta en bachelor basert på fagbrev kunne gi god og praksisnær kompetanse som kan bistå inn i sektorene parallelt med utdanningene som beskrives i arbeidet med profesjonsmeldingen. Å få inn personer med både en bachelor og en praktisk bakgrunn, kan være svar på flere av utfordringene som tegnes opp, for eksempel praktisk kompetanse, evne til å se kompetanse på tvers av yrkesgrupper og personer med en kompetanse som er knyttet til arbeidslivets behov (som svært mange av de høyere yrkesfaglig utdanningene har lyktes med).

Profesjonsmeldinga bør evaluere konsekvensene av at den tradisjonelle arbeidsdelingen mellom universiteter og høyskoler, der universitetene sto for lange og spesialiserte utdanninger og høyskolene sto for korte og mer breddeorienterte yrkesretta utdanninger, i praksis er borte. Flere høyskoler har blitt universiteter og denne utviklingen fortsetter. Mange tre- og fireårige profesjonsutdanninger er blitt universitetsutdanninger.

De fleste av de tradisjonelle videreutdanningene blir også i tråd med denne utviklinga mastergrader. Profesjonsmeldingen bør vurdere om dette er kompatibelt med virksomhetenes behov for spesialkompetanse i fag som for eksempel kreftomsorg og geriatri. Fulle mastergradsløp er krevende, og ofte vanskelig å kombinere med arbeid. Blant annet NAVs bedriftsundersøkelse har vist

mangel på særlig spesialsykepleiere, og det er ikke gitt at lengre og mer krevende studieløp er det som må til for å svare på denne mangelen på spesialistkompetanse. Igjen er det et spørsmål om noe av dette behovet kan dekkes opp av for eksempel fagarbeidere med videreutdanning, men det vil uansett være behov for spesialsykepleiere.

Vektleggingen av den teoretiske delen av flere utdanninger har også hatt konsekvenser for hvordan man tenker om rekruttering til disse yrkene. Sykepleien har i dag karakterkrav i tillegg til krav om generell studiekompetanse. Vi viser til argumentasjonen i NOU 2022: 17 om slike tilleggskrav.

Vi mener videre at det er behov for å utvide syntes på kompetanse og læring i arbeidslivet. Vi opplever en sterk motvilje i sektoren mot å se på andre måter å rekruttere studenter på, med lav anerkjennelse av betydningen av å ha praktisk kompetanse. Profesjonsmeldinga bør ta for seg formelle hindringer for å få til bedre overganger. For eksempel bør man se konkret på om Yrkeskvalifikasjonsdirektivet, Nasjonalt kvalifikasjonsrammeverk (og Europeisk kvalifikasjonsrammeverk), legger hindringer i veien for å få etablert y-veisløp til helse, oppvekst og sosialfaglig universitets/høyskolekompetanse.

Y-veien og andre overganger uten blindveier fra videregående skole og opplæring til UH vil bidra til mer mangfold og kompetanse på tvers av yrkesgruppene. Det er også i dag variasjoner i sluttkompetansen til studenter, og det er behov for mer dynamisk og moderne kompetanseforståelse, mer lik den man opererer med i arbeidslivet.

Krav om at alle utlysninger skal være internasjonale, slik vi har sett ved noen universiteter, kan bidra til fagmiljøer som har liten kontakt med praksisfeltet, liten kjennskap til særnorske utfordringer og fagtradisjoner, den norske arbeidslivsmodellen og som ikke egentlig er i stand til å oppfylle et svært viktig samfunnsoppdrag; å utvikle og beholde norsk som fag- og forskningsspråk.

Det lokale handlingsrommet må ikke begrenses unødige

Statlige reguleringer og normer har i flere tilfeller vist seg å bidra til mindre arbeidslivsrelevante og lite hensiktsmessige oppgavefordelinger, eksempelvis innenfor helsesektoren og i oppvekstsektoren. Noen oppgaver i arbeidslivet skal løses av noen som har spesifikk, formalisert fagkompetanse, men det er også svært mange oppgaver som kan løses av andre yrkesgrupper med for eksempel god opplæring eller med lang erfaring. Både demografiske og geografiske utfordringene vi står ovenfor, gjør det særlig viktig å gi sektoren mulighet til å løse sine oppgaver på en måte som er hensiktsmessig.

Et eksempel på dette er nylig lovfestet krav om at alle nyansettelser i barnevernsinstitusjoner skal ha utdanning på minst bachelornivå. Det er i dag ikke tilstrekkelig søkere til stillingene etter lovendringen, som har ført til manglende stabilitet da svært mange ansatte går på dispensasjon og enkelte ser seg nødt til å ty til bemanningsbyråer der de før lovendringen heller kunne ansatt en fagarbeider i tilsvarende stilling. Fagforbundet mener lovkravet ble innført uten forståelse for hvordan tjenesten er utformet. Den helhetlige ivaretagelsen av sårbare barn og unge forutsetter en ansattgruppe med et bredt spekter av faglig- og menneskelig kompetanse. Det er mange oppgaver i en institusjonshverdag som kan løses av andre yrkesgrupper enn bachelorutdannede; herunder relasjonsarbeid, ledsagelse til skole/arbeid, måltider og fritidsaktiviteter. Man trenger hele laget for å kunne møte barn og unge der de er.